

СУДОВИЙ ПРЕЦЕДЕНТ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Грушко Олена

*студентка бакалаврату факультету морського права
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна*

Достдар Руслана

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри морського та господарського права,
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна*

Проблематика судового прецеденту набуває особливого теоретичного та практичного значення у зв'язку зі зростанням ролі судової влади в механізмі забезпечення верховенства права. Україна традиційно належить до романо-германської правової сім'ї, де закон є основним джерелом права. Водночас посилення ролі Верховного Суду після судової реформи 2016 року, імперативність застосування практики ЄСПЛ (ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики ЄСПЛ») та тенденція до уніфікації судової практики демонструють активну еволюцію фактичного впливу судових рішень як орієнтира у правозастосуванні.

Суперечність між формальним неприйняттям прецеденту та його фактичною нормативною функцією створює для України концептуальні та практичні виклики. Актуальність дослідження зумовлена потребою підвищення правової визначеності та стабільності у правовідносинах, зміцнення довіри громадян до судової системи та вдосконалення механізмів судового контролю.

Наукові підходи провідних українських дослідників підтверджують актуальність проблематики прецедентності. Так, О. Б. Чорномаз визначає прецедент як «правотворчий акт», що містить казуальну норму, якій надається загальнообов'язкове значення у майбутніх справах [1, с. 43]. Натомість О. О. Берназюк підкреслює, що прецедент – це сформульований у рішенні суду вищої інстанції правовий висновок

щодо застосування норми матеріального або процесуального права, який забезпечує єдність підходів і заповнення прогалів [2, с. 403–404].

Правові системи сучасних держав демонструють різний підхід до ролі судової практики у процесі правозастосування, що особливо виразно простежується у порівнянні континентальної та англосаксонської правових традицій. Попри те, що обов'язковість судових рішень не є елементом нормативної конструкції континентального права, на рівні повсякденного правозастосування нижчі суди зазвичай не відступають від усталених підходів найвищих інстанцій. Таке прагнення узгодженості зумовлене як практичними міркуваннями (ризик скасування рішень в апеляції чи касації), так і необхідністю підтримання єдності судової практики. У результаті формується модель, яка, хоча й не є прецедентною *de jure*, за своїм функціональним навантаженням наближається до системи прецедентного права.

Україна, яка належить до романо-германської правової сім'ї, формально не визнає прецедент джерелом права. Однак Законом України «Про судоустрій і статус суддів» (ст.13) закріплено обов'язок судів враховувати правові висновки Верховного Суду. Такий підхід зближує українську систему з європейською моделлю «м'якого» або «квазі-прецеденту». Велика Палата Верховного Суду систематично формулює правові позиції, що використовуються судами нижчих інстанцій як орієнтири. За даними пресслужби Верховного Суду, у 2025 році було визначено низку ключових правових позицій, які спрямовані на забезпечення єдності судової практики, зокрема у земельних спорах. Це демонструє прагнення до посилення передбачуваності правозастосування.

Зростанню прецедентності в Україні сприяє взаємодія з міжнародним правовим простором, зокрема практикою Європейського суду з прав людини та Суду ЄС. Його рішення є обов'язковими для всіх держав-членів і національних судів, формуючи наднаціональні стандарти правозастосування.

Так, рішення ЄСПЛ істотно впливають на формування стандартів справедливого судового розгляду, передбачуваності та аргументованості рішень. Як слушно зазначають Н. С. Горобець і С. С. Лелека, Конвенція та практика ЄСПЛ, будучи частиною національного законодавства, стали джерелом права в українській правовій системі [3, с. 379]. Аналогічну позицію висловлює А. Є. Єгоров, підкреслюючи, що міжнародні договори набувають статусу національного законодавства з моменту надання згоди на їх обов'язковість Україною, що обґрунтовує застосування рішень ЄСПЛ як джерела права [4, с. 53]. Практика Суду ЄС також дедалі частіше використовується як «м'який прецедент», особливо в контексті євроінтеграційних процесів.

Дослідження С.М. Лукашевича демонструє істотний вплив практики ЄСПЛ і Суду ЄС на формування єдиної української судової практики та необхідність адаптації правосуддя до європейських стандартів [5, с. 107–108].

Наразі Україна перебуває в процесі еволюційного зближення з моделлю, у якій рішення найвищих судів набувають стабілізуючого значення, формуються стандарти юридичної аргументації, близькі до прецедентної системи, а практика ЄСПЛ та Суду ЄС дедалі активніше інтегрується у внутрішнє правозастосування. У контексті євроінтеграційного курсу та необхідності підвищення передбачуваності права використання прецедентних механізмів є як необхідним, так і виправданим.

Зауважимо, що при цьому прецедент не має витіснити закон, але може ефективно його доповнювати у випадках, коли нормативний текст є недостатньо визначеним. Одним із перспективних напрямів є запровадження механізму перспективної дії правових висновків, що поєднує інноваційність та дотримання принципу правової визначеності. Зрештою, прецедент – це не лише юридичний інструмент, а складова правової культури. Ефективність його функціонування залежить від рівня довіри до судової влади, прозорості судочинства та готовності правничої спільноти сприймати правові висновки судів як важливий елемент системи правосуддя.

Проведений аналіз демонструє, що українська правова система перебуває на етапі суттєвої трансформації, у межах якої традиційна континентальна модель поступово інтегрує окремі елементи прецедентного регулювання. Хоча судовий прецедент формально не визначений джерелом права в Україні, обов'язковість застосування практики ЄСПЛ істотно змінює підходи до тлумачення та реалізації норм національного законодавства, надаючи судовим рішенням реальний орієнтирний характер. Досвід держав ЄС підтверджує, що ефективна інтеграція прецедентних механізмів можлива навіть у рамках континентальної традиції, якщо вона спирається на чітку регламентацію та сталу практику вищих судових інстанцій. Таким чином, українська правова система рухається в напрямку гібридної моделі, яка поєднує нормативну природу закону з орієнтирною дією судових рішень.

Література:

1. Чорномаз О. Б. Правовий прецедент як джерело права в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Юридична»*. 2016. Вип. 1. С. 42–48.
2. Берназюк О. О. Судовий прецедент у правовій системі України: сучасні підходи до визначення поняття. *Науковий вісник Ужгород-*

ського національного університету. Серія : Право. 2023. Вип. 80. С. 403–410.

3. Горобець Н. С., Лелека С. С. Обов'язковість застосування судами України практики Європейського суду з прав людини як джерела права. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 378–384.

4. Єгоров А. Є. Деякі питання застосування рішень Європейського суду з прав людини у якості джерела права в Україні: особливості та проблеми. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2022. № 2 (54). С. 51–59.

5. Лукашевич С. М. Європейські підходи до судового прецеденту і їх вплив на українське правосуддя. *Legal Bulletin*. 2025. № 16. С. 107–115.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-582-5-61>

ПРИНЦИПИ ТРУДОВОГО ПРАВА У СВІТЛІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ACQUIS COMMUNAUTAIRE У СФЕРІ ПРАЦІ

Жигалкін Іван Павлович

доктор юридичних наук,

доцент кафедри трудового права

*Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Європейська інтеграція України зумовлює глибинні трансформації національної правової системи, зокрема у сфері трудового права, що традиційно відіграє ключову роль у забезпеченні соціальної стабільності, захисту прав людини та балансу інтересів працівників і роботодавців. У цьому контексті особливого значення набуває імплементація *acquis communautaire* – сукупності правових норм, принципів і судової практики Європейського Союзу, які формують єдині стандарти регулювання соціально-трудових відносин у державах-членах ЄС.

Принципи трудового права є системоутворювальними засадами галузі, що визначають спрямованість правового регулювання, зміст норм трудового законодавства, а також практику їх застосування. Саме через призму принципів відбувається рецепція європейських соціальних стандартів, зокрема принципів гідної праці, недискримінації, рівності можливостей, соціального діалогу, стабільності трудових відносин та ефективного судового захисту. Імплементація *acquis communautaire* у сфері праці передбачає не лише формальне відтворення норм